

6. Теорія і практика перекладу

Стрілець В.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

докторантка кафедри методики викладання іноземних мов

й інформаційно-комунікаційних технологій

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

ПРОЦЕС ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ З ПОЗИЦІЙ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Розширення міжнародних зв'язків у різних галузях і, відповідно, зростання попиту на перекладацькі послуги висуває досить високі вимоги до якості письмового перекладу й кваліфікації перекладачів, що в свою чергу спонукає науковців до дослідження процесу перекладу в контексті новітніх наукових парадигм.

Сучасні наукові розвідки, які все більше носять міждисциплінарний характер, спрямовані на з'ясування сутності процесу письмового перекладу, враховуючи сучасні досягнення лінгвістичних наук, зокрема, когнітивної лінгвістики, яка досліджує проблеми співвідношення мови і свідомості, роль мови в процесах сприйняття, осмислення, концептуалізації й категоризації світу.

Процес перекладу – складна й багатостороння діяльність, яка включає велику кількість різноманітних когнітивних операцій і проходить як на підсвідомому (інтуїтивному, автоматичному) рівні, так і на рівні свідомості. Оскільки перекладацька діяльність має яскраво виражений пізнавальний характер, вона привертає увагу представників когнітивної лінгвістики в плані дослідження особливостей протікання мисленнєвих операцій перекладача, які визначають розуміння тексту-оригіналу, вибір мовних і мовленнєвих засобів і їх застосування під час продукування тексту-перекладу.

Л. В. Кушніна вводить поняття «перекладацький простір», під яким розглядає відкриту систему, яка включає текст оригіналу, автора оригіналу, культуру автора оригіналу, перекладача, текст перекладу, культуру перекладача, реципієнта, картину світу кожного суб'єкта – автора, перекладача, реципієнта, їхні інтенції, пресупозиції, цінності, ідеї, світогляд тощо [2, с. 80]. Перекладацький простір пронизаний текстовими полями, де формуються актуальний, емотивний і культурологічний смисли, а також трьома полями суб'єктів перекладацького процесу (автора, перекладача, реципієнта), у кожному з яких формується свій модальний, індивідуально-образний і рефлексивний смисли. Смисли всіх полів перекладацького простору імпліцитні, осягнення їх потребує від перекладача суттєвих емоційних, інтелектуальних зусиль, спрямованих на декодування вихідних смислів, їх подальшого перекодування в мову й культуру реципієнта [2, с. 80 – 81]. Сутність перекладу як процесу авторка пояснює крізь призму синергетичності, розглядаючи створення тексту-перекладу як синергію всіх смислів, які аналізує перекладач, що передбачає створення нового смислу, співвідносного з культурою мови перекладу.

Як засіб позначення знань про світ і, відповідно, пізнання й відображення дійсності представниками когнітивної лінгвістики пропонується модель, яка базується на використанні фреймів – структур знань у формі пакетів інформації, які зберігаються в пам'яті або створюються в ній із компонентів, що знаходяться в пам'яті, і які забезпечує адекватну когнітивну обробку стандартних ситуацій [1, с. 31].

Ідею фреймової структуризації знань підтримує Д. І. Бакало, застосовуючи її для характеристики особливостей пізнання й відображення дійсності в свідомості перекладача в процесі його професійної діяльності. Згідно з дослідником, пізнання концептуальної системи іншої лінгвокультурної спільноти на основі фреймової моделі дозволяє перекладачу спостерігати, яким чином той чи інший концепт конвенційно формується в свідомості типової

культурно-мовної особистості, які мовні асоціації з'являються у його свідомості під час виникнення того чи іншого концепту [1, с. 31].

І. М. Ремхе [3], розглядаючи сутність перекладацького процесу з позицій когнітивного підходу, робить спробу фреймової структуризації знань у рамках науково-технічного перекладу. Авторкою запропонована типологія фреймів:

- за критерієм віднесеності до знань мовного й немовного характеру – класифікаційні й ситуативні фрейми;

- за критерієм відношення до перекладу – динамічні й статичні фрейми.

Текст, призначений для перекладу, також представляється як ієрархія фреймів, що відображає закономірності текстотворення й розподілу інформації. Прототиповим елементом у тексті є його синтаксична структура як найбільш передбачувана частина, тоді як семантичне наповнення тексту належить до змінної частини прототипової фрейм-структури.

У результаті, три загальноприйняті етапи письмового перекладу наповнюються когнітивним змістом. На етапі розуміння тексту-оригіналу відбувається осягнення його смислу на основі пошуку фреймових відповідників знань, закладених у тексті, знанням перекладача. На етапі перекладу здійснюється створення динамічних фреймів (ситуативних і класифікаційних) на основі тексту-оригіналу і їх зіставлення з еквівалентними їм фреймовими структурами в мові перекладу, а також проводиться виокремлення прототипових відповідників. На останньому етапі фреймові відповідники, знайдені в результаті мисленнєвої обробки тексту-оригіналу під час двох попередніх етапів, вербалізуються мовою перекладу з урахуванням дотримання синтаксичної побудови речення [3, с. 24].

Використання окреслених підходів дозволить описати когнітивні стратегії перекладача, що становить перспективу подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Бакало Д. И. Особенности познания и отражения действительности в сознании переводчика в процессе его профессиональной деятельности / Д. И. Бакало // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – Вып. 298. – С. 29 – 31.
2. Кушнина Л. В. Языковая личность переводчика в свете современных научных парадигм / Л. В. Кушнина // Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики. – 2016. – №4. – С. 75 – 85.
3. Ремхе И. Н. Когнитивные особенности перевода научно-технического текста: на материале текстов металлургической промышленности: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание / И. Н. Ремхе. – Челябинск, 2007. – 27 с.